

Fra jordbruk til tjenester

Tor Skoglund

Norsk økonomi har gjennomgått store endringer de siste 100 årene. På begynnelsen av 1900-tallet var 38 prosent av landets totale sysselsetting, 370 000 personer, sysselsatt i jordbruket. I dag står denne næringen for under 2 prosent av den totale sysselsettingen, tilsvarende om lag 48 000 personer. I samme periode har helse- og omsorgstjenester hatt en formidabel sysselsettingsvekst fra 12 000 til 550 000 personer. En «moderne» næring som informasjon og kommunikasjon hadde 5 000 sysselsatte i 1900, mens antallet i dag er nær 90 000.

Innledning

Statistisk sentralbyrå publiserte i 2011 tall fra en omfattende hovedrevisjon av nasjonalregnskapet, se Gimming mfl. (2011). Det viktigste formålet med denne revisjonen var å innarbeide en ny næringsstandard, SN2007, i tidsseriene tilbake til 1970. Den nye standarden innebar omfattende flytting av produksjonsvirksomhet mellom hovednæringer. En av de viktigste ny-skapningene er den nye tjenestenæringen informasjon og kommunikasjon som omfatter forlagsvirksomhet, telekommunikasjon, databehandling og film- og fjernsynsproduksjon. Dette er aktiviteter som tidligere var plassert under andre næringsområder; forlagsvirksomheten var for eksempel tidligere en del av industrien. Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting er også en ny hovednæring som består av produksjonsvirksomhet som tidligere lå under andre næringer.

Vi har nå beregnet næringsfordelte sysselsettingstall for perioden 1900-1969 som er tilnærmet sammenliknbare med de nasjonalregnskapstallene som ble publisert for årene etter 1970 ved hovedrevisjonen i 2011.¹ De historiske tallene bygger i stor grad på tidligere beregninger i Hansen og Skoglund (2008) og Hansen og Skoglund (2009), se boks.

Tallene for første del av forrige århundre er mer usikre enn for resten av perioden siden kildegrunlaget her er vesentlig dårligere. Usikkerheten er også stor når det gjelder tilbakeregningen av tallene for de nye næringene som ble etablert ved hovedrevisjonen 2011.

Tor Skoglund er seniorrådgiver i Seksjon for nasjonalregnskap (tsk@ssb.no)

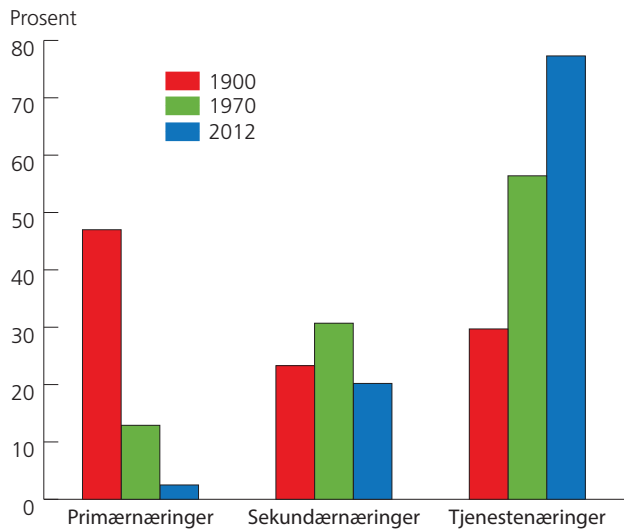
Tjenesteandelen økt fra 30 til 77 prosent

Ved begynnelsen av 1900-tallet hadde primærnæringene en dominerende stilling i norsk økonomi. Jordbruk, skogbruk og fiske sto for nesten halvparten av sysselsettingen. I årene etter har det skjedd en omfattende overgang av arbeidskraft til industri og andre sekundærnæringer, og til tjenesteytende virksomhet. Industrien nådde toppen på 1970-tallet og veksten i sysselsetting har de siste årene kommet i tjenesteytende virksomhet. Dette er utviklingstrekk som vi finner i alle vesteuropeiske land. Viktige drivkrefter har vært endringer i forbruksmønsteret og økt internasjonal handel. Dessuten har primær- og sekundærnæringene, blant annet som følge av teknologiske framskritt, over tid hatt en betydelig sterkere vekst i arbeidsproduktivitet enn de tjenesteytende næringene.

De siste årene har det også foregått en outsourcing av virksomhet ved at eksempelvis regnskap, kantinedrift og renhold er overført fra industribedrifter til tjenesteytende bedrifter. I statistikken vil dette slå ut i redusert sysselsetting i industrien og økt sysselsetting i tjenesteytende næringer. Noe av veksten i tjenestenæringene skyldes også at ulønnet arbeid i husholdningene har blitt overført til markedøkonomien og dermed blitt registrert i nasjonalregnskapet.

I et tidsperspektiv på over 100 år vil det oppstå nye næringer, mens andre forsvinner. Blant de nye næringene er oljevirkomheten som oppsto i Norge på 1970-tallet. Denne virksomheten sysselsetter nå om lag 60 000 personer inklusive det som regnes som tjenester tilknyttet oljeutvinningen. En næring som i dag er nær radert ut i norsk økonomi er hvalfangst som i toppårene rundt 1930 og på 1950-tallet sysselsatte opp mot 6 000 personer. Hvalfangsten ble gradvis trappet ned utover på 1960-tallet.

¹ De historiske tallene er tilgjengelige på <http://www.ssb.no/a/histstat/aarbok/ht-0901-sys.html>. Tallene bygger på en inndeling på 36 næringer som kan gjenfinnes i det løpende nasjonalregnskapet, se tabell 09174 i Statistikkbanken.

Figur 1. Sysselsatte personer fordelt på næringsgrupper¹

¹ Primærnæringer er jordbruk, skogbruk, fiske og fiskeoppdrett. Sekundærnæringer er oljeutvinning, bergverksdrift, industri, bygge- og anleggsvirksomhet og kraft- og vannforsyning. Resten er tjenesteytende næringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Bakgrunnen for omklassifisering av næringene

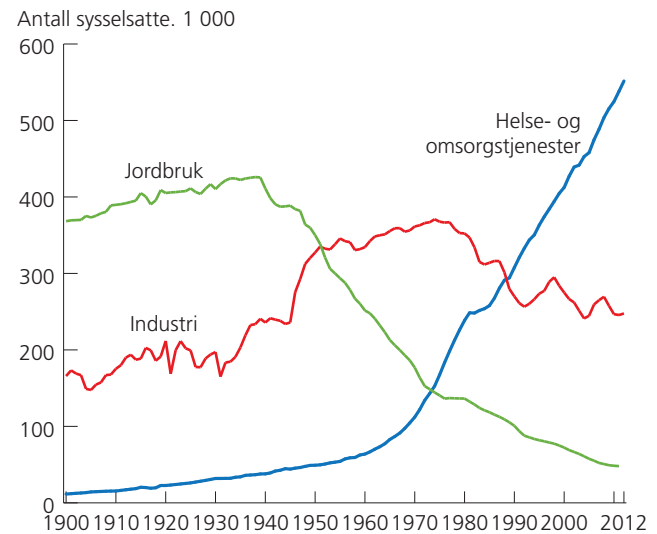
SSB har med visse mellomrom foretatt større eller mindre endringer i nasjonalregnskapets næringsinndeling. Slike revisjoner, som bygger på internasjonale anbefalinger, er gjort for å ivareta strukturelle endringer i økonomien. Næringenes relative betydning endrer seg over tid, og det skjer teknologiske endringer i bedrifter og næringer som gjør det hensiktsmessig å gjennomføre omklassifiseringer. Nasjonalregnskapet skal være en informasjonskilde som gir grunnlag for analyse og overvåking av dagens situasjon og de siste årenes utvikling i økonomien. Siden nasjonalregnskapet også brukes som utgangspunkt for å lage framskrivinger, er det viktig at tallene bygger på en mest mulig tidsaktuell og framtidsrettet gruppering av næringene.

Den siste revisjonen av nasjonalregnskapet gir en oppdatert og mer detaljert beskrivelse av aktiviteten i de tjenesteytende næringene siden det er disse næringene som har vokst mest de siste årene.

Tilbakeregninger er ikke uproblematisk

De historiske tallene tar utgangspunkt i dagens næringsinndeling og definisjoner i nasjonalregnskapet. Nivåmessige endringer i en næring som følge av hovedrevisjonen blir forskjøvet bakover ved hjelp av relativt mekaniske metoder slik at vekstratene fra tidligere beregninger i stor grad blir beholdt. Dette er en konsekvens av at nasjonalregnskapet legger stor vekt på vekstratene i beskrivelsen av økonomien, og dessuten er det begrenset med ressurser som er tilgjengelig for tilbakeregninger. En omfattende bruk av mekaniske tilbakeregninger for en lang tidsperiode har imidlertid også svakheter ved at man tvinger historiske data inn i et skjema som ikke nødvendigvis gir en god beskrivelse av den økonomiske strukturen og teknologien for 50 eller 100 år siden. Det kan argumenteres for at hver

Figur 2. Sysselsatte personer i jordbruk, industri og helse- og omsorgstjenester. 1900-2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Sysselsettingen i 1930 i gamle og nye nasjonalregnskapstall. Prosentvis fordeling

	Gamle tall ¹	Nye tall
Primærnæringer	42,6	40,9
Sekundærnæringer	22,6	22,3
Tjenestenæringer	34,8	36,8

¹ Kilde: Statistisk sentralbyrå (1965), tabell 47. De gamle tallene gjelder beregnede årsverk, mens de nye tallene gjelder sysselsatte personer.

tidsperiode beskrives best ved den næringsstandard som gjaldt på dette tidspunktet.

I den siste tilbakeregningen har vi i stor grad basert oss på mekaniske metoder med utgangspunkt i strukturen i 1970, det vil si at vi har justert sysselsettingen fra de tidligere historiske beregningene i den aktuelle næringen med samme prosent for alle år bakover i tid. For noen næringer har vi hatt mulighet til å bruke andre kilder. Blant annet har vi splittet den tidligere næringen forlag og grafisk industri i to delnæringer ved hjelp av tall fra industristatistikken. Når forlagsvirksomheten ble flyttet ut av industrien har dette medført 4 prosent lavere industrisysselsetting i 1970 og en gradvis fallende nedjusteringsprosent til om lag 1 prosent i 1900.

Vi får et bilde av hva hovedrevisjonene historisk sett har betydd for næringsstrukturen ved å sammenlikne de nye sysselsettingsberegningene med de tallene som ble presentert for 1930 i Statistisk sentralbyrå (1965), se tabell 1. De nye tallene fanger opp endringene fra i alt fem hovedrevisjoner av nasjonalregnskapet, se Halvorsen mfl. (2011). Forskjellen mellom gamle og nye tall på dette næringsnivået er ikke dramatisk stor. Reduksjonen i primærnæringenes sysselsettingsandel skyldes i hovedsak en nedjustering av jordbrukssysselsettingen som ble gjennomført ved hovedrevisjonen på 1970-tallet. Ellers ser vi at sekundærnæringenes andel er lite endret.

Nye utfordringer i framtida

Nye måter å organisere produksjonen på gjør at det blir stadig mer krevende å lage hensiktsmessige næringsklassifiseringer av økonomisk virksomhet. Økende globalisering, blant annet ved at vareproduksjon blir utført på kontraktbasis i utlandet, og mer omfattende bruk av regnskapsdata for juridiske enheter som produserer ulike typer av varer og tjenester, er stikkord for endringer som betyr store utfordringer for klassifiseringene i nasjonalregnskapet.² Den tradisjonelle tredelingen i primær-, sekundær- og tjenesteytende næringer, som er mye brukt i historiske framskrivinger, blir antakelig mindre informativ i framtida når det blir vanskeligere å trekke klare grenser mellom de ulike produksjonsaktivitetene.

Referanser

Gimming, Kristian, Tore Halvorsen, Tor Skoglund og Knut Ø. Sørensen (2011): Reviderte nasjonalregnskapstall 1970-2010. *Økonomiske analyser* 6/2011, Statistisk sentralbyrå.

Halvorsen, Tore, Liv Hobbeldstad Simpson og Tor Skoglund (2011): *Nasjonalregnskapets historie i Norge. Fra fri forskning til lovregulert statistikk. Sosiale og økonomiske studier* 112, Statistisk sentralbyrå.

Hansen, Stein og Tor Skoglund (2008): Sysselsetting og lønn i historisk nasjonalregnskap. Beregninger for 1930-1969. Notater 2008/54, Statistisk sentralbyrå.

Hansen, Stein og Tor Skoglund (2009): Sysselsetting og lønn i historisk nasjonalregnskap. Beregninger for 1900-1930. Notater 2009/38, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (1965): *Nasjonalregnskap 1865-1960*. Norges offisielle statistikk XII 163.

Kilder og metoder for beregningene

En viktig kilde for historiske nasjonalregnskapstall er Statistisk sentralbyrå (1965) som inneholder sysselsettingstall etter næring tilbake til 1930. Tallene for etterkrigsårene er revidert i flere omganger etter dette. Vi har i dette prosjektet koblet sammen tall for ulike perioder for å få sammenhengende tallserier uten "brudd". For krigsårene 1940-1945 fantes det ikke sysselsettingstall i de tidligere nasjonalregnskapsberegningene og det var derfor nødvendig å bygge på mer eller mindre usikre anslag for de næringene som inngår i det historiske beregningsopplegget. Beregningene for årene 1930-1969 er nærmere beskrevet i Hansen og Skoglund (2008).

For årene 1900-1930 hadde vi ingen næringsfordelte sysselsettingstall fra nasjonalregnskapet å støtte oss på. Vi har derfor søkt å utnytte tilgjengelig grunnlagsmateriale fra folketellingene og fra industristatistikken og annen næringsstatistikk som inneholder tilstrekkelig lange tids-serier, blant annet for sjøfart, post- og televirksomhet og undervisning, se Hansen og Skoglund (2009).

² Se Halvorsen mfl. (2011), kapittel 10.